

БЪЛГАРСКИЯТ ГЕРГЪОВДЕН – РЕАЛИЗАЦИЯ НА ДРЕВЕН ЗЕМЕДЕЛСКИ МОДЕЛ

Люба Радулова

*Ученически семинар по практическа етнология и фолклористика
„Проф. д-р Иван Шишманов”*

Изследването има за цел да проследи трансформацията на стари езически култове в християнски и приемането на древни религиозни модели от православното християнство. От тази гледна точка се разглежда един от най-големите български празници – Гергьовден и се предлага теория за неговия произход.

Изхожда се от несъответствието между мястото на вмчк. Георги Победоносец в православното християнство и значението на празника му в обредната система на българите, където, според проф. М. Арnaudов, „тоя ден се брои повече и от Великден”. Причините за разминаването се изясняват чрез анализ на обредните практики, характерни за празника. Те показват, че Гергьовден е цикличен празник, отбелязващ раждането на Природата и началото на земеделския период. За това говорят следните факти:

1. Според фолклорния календар, Гергьовден отбелязва началото на пролетта. От него започва земеделският сезон, който продължава до Димитровден.
2. Както става в началото на всяка нова фаза от цикъла на живота и смъртта, на този ден се гадае.
3. На Гергьовден има силно присъствие на „отвъдното”, което е характерно за моментите на преход – правят се магии, случват се „невъзможни” неща, коли се жертва.
4. На Гергьовден се извършват ритуали на обредно измиване, които символизират прераждане за нов живот.
5. Широко застъпени на празника са обредите за осигуряване на плодородие при посеви, животни и хора.

За изясняване на същността и корените на празника се търсят аналогични празници при други народи. Макар че такива съществуват и в по-общ план, изследването се ограничава в изброяване на древните езически празници на възкресението на Природата само при няколко древни народа: праславяни, прабългари, траки, келти, както и в митологичните системи на Древна Елада и Древния Рим (вж. приложената таблица). Установява се почти пълно съвпадение на ритуалите: на всички празници се извършват предпазно-магически действия за плодородие и за пречистване, осъществяват се обреди, свързани със смърт и възкресение и се принасят жертви. Има несъвпадение на датите на празниците, но то се обяснява с това, че практически началото на земеделския сезон настъпва по различно време при различните народи, тъй като те живеят при различни климатични условия.

Изложеното навежда на мисълта за наличието на общ за индоевропейските аграрни общества култ към божество на възкръсващата Природа, което древните племена и народи са почитали по сходен начин по време на своите празници за пролетта.

Допълнителни доказателства в подкрепа на тезата се намират в етимологията на името на светеца (Γεωργ-γός на старогр. ез. означава ‘обработващ земята’, ‘този, който прави земята плодородна’), а също и в семантиката на каноничното му житие, произхождащо от древен прототип с фолклорно-митологична символика (той е воин, който побеждава ламя, а в българския фолклор ламята е злото, което отнема плодородието).

Оттук може да се обобщи, че вмчк. Георги Победоносец е хипостаза на древно езическо аграрно божество, а българският празник „Гергьовден” – реализация на стар индоевропейски земеделски модел, в който, с въвеждането на християнството, са били включени нови култови и обредни елементи.

Празници	Локализация (от юг на север)	Дата (период)
Антестерии	Южна Гърция (300-350)	Началото на март
Либералии	Южна Италия (350-400)	17 март
Тракийски	Южна България, по високите части на Родопа (350-400)	Началото на май
Дионисии	Централна и Северна Гърция (около 400)	Края на март
Славянски	Централна Европа (400-450)	Между 21 март и 25 април
Прабългарски	Предпланините на Кавказ (400-450)	5 май
Цереалии	Централна и Северна Италия (около 450)	Месец април
Келтски	Британските острови (500-550)	Началото на май